XI

Pedagoģija: teorija un prakse

IZGLĪTĪBAS KVALITĀTES DIMENSIJAS ZINĀŠANU SABIEDRĪBĀ

Izglītība pārmaiņu izaicinājumu kontekstā: problēmas un risinājumi

Zinātnisko rakstu krājums

XI

Pedagogy: Theory and Practice

QUALITY DIMENSIONS OF EDUCATION IN THE KNOWLEDGE SOCIETY

Education in the challenging context of change: Problems and solutions

Collection of scientific articles

© Liepājas Universitāte, 2022
ISSN 1407-9143 (iespiests); ISSN 2661-5568 (digitāls)
https://doi.org/10.37384/PTP.2022.11.001

SATURS

Ireta ČEKSE
Pilsoniskā izglītība Latvijā: pētījumi, rīcībpolitika, izglītība
Citizenship education in Latvia: research, policy, education 3

Pāvels JURS
Diagnostikas kritēriju aktualitāte pārejas posmā no pirmsskolas uz sākumskolas 1. klasi
Topicality of diagnostic criteria in the transition period from pre-school to first grade primary school 6

Pāvels JURS, Ivita PELNĒNA
Izglītības vērtības autoritārisma periodā Latvijā
Values of education during the authoritarianism period in Latvia 8

Ilma NEIMANE
Kompetenču pieejā balstīts pedagogu tālākizglītības piedāvājums augstākās izglītības iestādēs
Competency-based continuing education offer for teachers in higher education institutions 11

Ivita PELNĒNA, Arturs MEDVECKIS
Skolotāja pedagoģiskā darbība pašvadīta mācību procesa īstenošanā pamatskolas 1.–3. klasē
Teacher's pedagogical activity implementing self-directed learning process in primary school, grade 1-3 14

Vineta POLE, Dina BETHERE
Izglītības vides demokratizācija pirmsskolā
Democratization of the educational environment in preschool 16

Maija ROČĀNE, Alīda SAMUSEVIČA
Ieskats mācību procesa kvalitātes pilnveides stratēģijās
Insights into strategies for improving the quality of learning 19

Dace STIEĢELE, Ingūna GRIŠKĒVIČA, Dina BETHERE
Studentu vajadzību izvērtējums iekļaujošas augstākās izglītības nodrošināšanai
Assessment of students' needs for providing inclusive higher education 22

Helēna VECENĀNE
Studentu veselīga dzīvesveida paradumi un uztvertā stresa kopsakarības Covid-19 pandēmijas apstākļos
Interconnections of students' healthy lifestyle habits and perceived stress during Covid-19 pandemic 26

Pilsoniskā izglītība Latvijā: pētījumi, rīcībpolitika, izglītība

Citizenship education in Latvia: research, policy, education

Ireta ČEKSE

- Latvijas Universitāte
  Izglītības pētniecības institūts, Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
  Imantas 7. līnija–1, 314. kab., Rīga, LV–1083
  ireta.cekse@lu.lv

Anotācija

Raksta mērķis ir izpētīt pilsoniskās izglītības nozīmi Latvijā, aktualizējot pilsoniskās izglītības faktoru rīcībpolitikas veidošanā. Rakstu veido trīs tematiskās daļas. Pirmajā daļā tiek aplūkots Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma (ICCS) saturs un būtiskākie rezultāti Latvijā, otrajā daļā – veikta Latvijas rīcībpolitikas satura analīze ar mērķi meklēt ICCS un pilsoniskās izglītības vieta un nozīme. Raksta trešajā daļā tiek akcentēta formālās un neformālās pilsoniskās izglītības apguve, analizējot pilsoniskās izglītības vietu jaunajā kompetencēs balstītajā mācību saturā un pilsonisko iniciatīvu un NVO darbību pilsoniskās rīcībspējas aktivizēšanā Latvijā. Nobeigumā, balsoties uz rakstā izpētīto, tiek secināts, ka pilsoniskās izglītības līmeņa paaugstināšanai un rīcībpolitikas virzībai nākotnē nepieciešama mērķtiecīga, uz pētījumiem balstīta rīcībpolitika Latvijā, starpdisciplināri vienota satura veidošana un pilsoniskās izglītības jēdziena izstrāde, kā arī lielāks fokuss uz ICCS rezultātu kā rezultatīvo rādītāju izmantošana nacionāla mēroga rīcībpolitikas un plānošanas dokumentos. Raksts tapis ar pēcdoktorantūras pētniecības pieteikuma 1.1.1.2/VIAA/1/16/020 atbalstu..

Atslēgas vārdi: pilsoniskā izglītība, ICCS, Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums, rīcībpolitika, izglītība, starptautiskā salīdzinošā pētniecība, Latvija.
Keywords: citizenship education, ICCS, international civic and citizenship education study, policy, education, international comparative research, Latvia.

Kopsavilkums

Rakstā tika izpētīta pilsoniskās izglītības nozīme Latvijā, aktualizējot pilsoniskās izglītības faktoru rīcībpolitikas veidošanā. Rakstu veido trīs tematiskās daļas. Pirmajā daļā aplūkots Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma (ICCS) saturs un būtiskākie rezultāti Latvijā, otrajā daļā – veikta Latvijas rīcībpolitikas satura analīze ar mērķi meklēt ICCS un pilsoniskās izglītības vietu un nozīmi. Raksta trešajā daļā tiek akcentēta formālās un neformālās pilsoniskās izglītības apguve, analizējot pilsoniskās izglītības vietu jaunajā kompetencēs balstītajā mācību saturā. Rakstā atklāta pilsonisko iniciatīvu un NVO darbība pilsoniskās rīcībspējas aktivizēšanā Latvijā. Secinājumos sniegti priekšlikumi pilsoniskās izglītības līmeņa paaugstināšanai un rīcībpolitikas virzībai. Raksts tapis ar pēcdoktorantūras pētniecības pieteikuma 1.1.1.2/VIAA/1/16/020 atbalstu.

Summary

The research characterizes the relevance of citizenship education in Latvia and highlights the importance of citizenship education in the policy-making process. The article contains three thematic sections. The first section explains the content and results of the International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) in Latvia. The second section presents the content analysis of Latvia's educational policy with the aim to search for the place and significance of the ICCS and civic education.

The third section shows the importance of formal and informal citizenship education and highlights the place of citizenship education in the new curriculum. In addition, the results show the importance of Latvian citizens' initiative and the activity of NGOs in the activation of civic capacity. In conclusion, there are suggestions provided on how to perfect the citizenship education and the policy-making process. This research was conducted with the support of the Post-doctoral Research Aid project no. 1.1.1.2/VIAA/1/16/00, research application no. 1.1.1.2/VIAA/1/16/020.

Literatūra

Active Citizens Fund. (n/d). NVO apvienība. Ielādēts 2021. gada 13. jūnijā no https://www.activecitizensfund.lv/lv/par-fondu/nvo-apvieniba.html

Apkaimes. (2018.). Apkaimes. Tiek dibināta Rīgas apkaimju alianse. Ielādēts 2021. gada 13. jūnijā no https://apkaimes.lv/tiek-dibinata-rigas-apkaimju-alianse/

Čekse, I. (2021). Improving Civic and Citizenship Education in Latvia. In B. T.-P. Malak-Minkiewicz (Ed.), *Influences of the IEA Civic and Citizenship Education Studies: Practice, Policy, and Research Across Countries and Regions* (pp. 101-110). USA: Springer. doi:https://doi.org/10.1007/978-3-030-71102

European statistics. (n/d). Youth – Overview. Ielādēts 2021. gada 12. jūnijā no https://ec.europa.eu/eurostat/web/youth

Izglītības un Zinātnes ministrija. (2021). Izglītības iestādes darbības, izglītības programmas īstenošanas un izglītības iestādes vadītāja profesionālās darbības kvalitātes vērtēšanas metodika.

Jaunsardzes centrs. (2020). Valsts aizsardzības mācība, Specializētā kursa programmas paraugs vispārējai vidējai izglītībai. Rīga. Ielādēts 2021. gada 13. jūnijā no https://mape.skola2030.lv/materials/mEkhnBqMkcyrfqogHNv3eM

Jaunsardzes centrs. (n/d). *Vaksts aizsardzības mācība.* Ielādēts 2021. gada 13. jūnijā no https://jc.gov.lv/lv/valsts-aizsardzibas-maciba/valsts-aizsardzibas-maciba

Latvijas Skautu un gaidu centrālās organizācija. (n/d). Skauti un gaidas, Misija, vīzija, vērtības/ likumi. Ielādēts 2021. gada 13. jūnijā no http://skauti.lv/misija-vizija-vertibas-likumi/

Latvijas valsts meži. (n/d). Latvijas valsts meži. Par mums. Ielādēts 2021. gada 13. jūnijā no https://www.mammadaba.lv/par-mums/mammadaba

Latvijas valsts meži. (n/d). Mammadaba meistarklase dalībnieki. Ielādēts 2021. gada 13. jūnijā no https://www.mammadaba.lv/skolam

Latvijas Vēstnesis. (29.12.2000.). Ministru kabineta 2000. gada 5. decembra noteikumi Nr. 462 "Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu". *473/476*. Ielādēts no https://likumi.lv/ta/id/14020

Latvijas Vēstnesis. (2006). Ministru kabineta noteikumi 2006.gada 19.decembra Nr.1027 "Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem". 17.pielikums. Sociālās zinības . *17.pielikums*. Ielādēts no https://m.likumi.lv/ta/id/150407#piel17

Latvijas Vēstnesis. (20. 07.2018.). *Ministru kabineta 2018. gada 18. jūlija rīkojums Nr. 345 "Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas īstenošanas plānu 2019.–2020. gadam"(143)*. Rīga. Ielādēts 2021. gada 13.. jūnijā no https://likumi.lv/ta/id/300483

ManaBalss.lv. (n/d). Par ManaBalss.lv. Ielādēts 2021. gada 13. jūnijā no https://manabalss.lv/pages/par-manabalss-lv

ManaBalss.lv. (n/d). Paveiktais. Ielādēts 2021. gada 13. jūnijā no https://manabalss.lv/pages/paveiktais

Pasaules Dabas Fonds. (n/d). Pasaules Dabas Fonds. Par mums. Ielādēts 2021. gada 13. jūnijā no https://lv-pdf.panda.org/par_mums/par_mums/

Pārresoru koordinācijas centrs. (30. 11.2020.). *Pētījumu un publikāciju datu bāze.* Ielādēts no Izglītības kvalitātes novērtēšanas monitoringa sistēmas un monitoringa rīku apraksta izstrāde: http://petijumi.mk.gov.lv/node/3401

Pārresoru koordinācijas centrs. (2020. gada 2.. jūlijs). Latvijas nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam. *(Saeimas lēmumu Nr. 418/Lm13)*. Latvijas Republikas Saeima.

Sabiedrības integrācijas fonds. (n/d). Par mums. Sabiedrības integrācijas fonds. Ielādēts 2021. gada 13. jūnijā no https://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=11&lang=lv

Schulz, W., Aineley, J. F., Losito, B., & Agrusti, G. (2016). *Assessment Framework*. Spronger Open.

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., & Tim, F. (2017). *Becoming Citizens in a Changing World: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 International Report*. Springer.

UNESCO Latvija Nacionālā komisija. (n/d). UNESCO Izglītība. Ielādēts 2021. gada 13. jūnijā no https://unesco.lv/lv/izglitiba/

Valsts izglītības satura centrs. (n/d). *Sociālā un pilsoniskā. Pamatizglītība.* Ielādēts 2021. gada 13. jūnijā no Skola 2030: https://www.skola2030.lv/lv/skolotajiem/macibu-jomas/sociala-un-pilsoniska

Zero Waste Latvia. (n/d). Zero Waste Latvia. Par mums. Ielādēts 2021. gada 13. jūnijā no https://www.zerowastelatvija.lv/par-mums

Diagnostikas kritēriju aktualitāte pārejas posmā no pirmsskolas uz sākumskolas 1. klasi

Topicality of diagnostic criteria in the transition period from pre-school to first grade primary school

Pāvels JURS

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
  Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
  pavels.jurs@liepu.lv

Anotācija

Normatīvais regulējums Latvijā nenosaka konkrētus diagnostikas instrumentus, lai novērtētu pirmsskolas vecuma bērnu individuālo attīstības dinamiku un mācīšanās vajadzības pirmsskolā, bet gan iezīmē izglītības satura īstenošanas uzdevumus. Lai nodrošinātu sekmīgu pāreju no pirmsskolas izglītības uz sākumskolas izglītību, ieteicams izstrādāt vienotus un jaunā izglītības saturā balstītu pirmsskolas izglītības satura apguves vērtējuma kritērijus un rādītājus. Raksta mērķis ir identificēt nepieciešamos diagnostikas kritērijus pedagogiem pirmsskolas un pamatizglītības pirmā posma izglītības programmu īstenošanā, lai novērtētu skolēna individuālo attīstības dinamiku un mācīšanās vajadzības. Izmantojot vispārteorētiskās metodes, autors identificē iespējamos diagnostikas kritērijus pārejas nodrošinājumam no pirmsskolas uz sākumskolu.

Atslēgas vārdi: diagnostikas kritēriji, izglītība, pirmsskola, pamatskola, skolēni.
Keywords: diagnostic criteria, education, pre-school, primary school, pupils.

Kopsavilkums

Lai novērtētu pirmsskolas vecuma bērna individuālo attīstības dinamiku un mācīšanās vajadzības, pirmsskolas pedagogs nosaka mācību snieguma vērtēšanas metodiskos paņēmienus un vērtēšanas kritērijus, ievērojot attiecīgajā mācību jomā noteiktos plānotos sasniedzamos rezultātus un izglītības iestādes mācību sasniegumu vērtēšanas kārtību. Līdztekus normatīvais regulējums Latvijā nenosaka konkrētus diagnostikas kritērijus, lai novērtētu pirmsskolas vecuma bērnu individuālo attīstības dinamiku un mācīšanās vajadzības pirmsskolā, bet gan iezīmē izglītības satura īstenošanas uzdevumus. Jāatzīmē, ka Latvijas likumdošana neparedz pienākumu no bērna vecāku vai likumisko pārstāvju puses iesniegt, bērnam uzsākot gaitas sākumskolā (pamatizglītības pirmais posms), izglītības iestādei pirmsskolas sagatavoto raksturojumu par skolēna individuālo attīstības dinamiku un mācīšanās vajadzībām. Tajā pašā laikā likumdošana paredz, ka līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā, kas nosaka vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu.

Lai nodrošinātu sekmīgu pārejas posmu no pirmsskolas uz sākumskolas 1. klasi, būtu nepieciešams nodrošināt sākumskolas skolotāju ar nepieciešamo informāciju par bērna individuālo attīstības dinamiku un mācīšanās vajadzībām. Turklāt nepieciešama vienota pieeja gan no pedagogu puses, gan no atbalsta personāla puses (logopēds, psihologs, speciālais pedagogs, sociālais pedagogs) skolēnu individuālas attīstības dinamikas noteikšanai. Vienotas pieejas un izpratnes koncepcija izglītības iestādē nodrošina holistisku, objektīvu un pārskatāmu skolēnu individuālas attīstības dinamikas noteikšanu, lai varētu pedagoģiskajā procesā apmierināt identificētās skolēna vajadzības, sniegt nepieciešamu metodisku atbalstu, tai skaitā, nodrošinot efektīvu un proaktīvu sadarbību ar vecākiem un apzinoties skolēnu daudzpusīgo personības veidošanos.

Summary

To assess the individual development dynamics and learning needs of a pre-school child, the teacher shall determine methodology and evaluation criteria for assessing the learning performance, taking into account the planned results specified in the relevant field of learning and the procedures for evaluating educational achievements. In addition, the regulatory framework in Latvia does not prescribe specific diagnostic criteria for assessing the individual development dynamics and learning needs of pre-school age children but highlights the implementation tasks of educational content. It should be noted that, according to Latvian legislation, it is not an obligation for child's parents or legal representatives to submit the report, issued by pre-school, when starting school (first stage of primary education). At the same time, the legislation stipulates that the child must be in the care of parents up to reaching adulthood, thus determining the rights and obligations of parents for taking care of their children.

To ensure a successful transition from pre-school to first grade primary school, it would be necessary to provide the primary school teachers with the necessary information on individual development dynamics and learning needs of pupils. In addition, there is a need for a common approach from both the teachers and support staff (speech therapist, psychologist, special education teacher, social pedagogue) when determining the individual development dynamics of the pupils. In educational institution, the concept of a unified approach and understanding provides a holistic, objective and transparent definition of the individual development dynamics of pupils. As a result, the pedagogical process can meet the identified needs of the pupils and provide the necessary methodical support, including ensuring effective and proactive cooperation with the parents and awareness about the versatile personality formation of the students.

Literatūra

Civillikums. (1993). *Vecāku un bērnu personiskās attiecības.* Pieejams https://likumi.lv/ta/id/90223-civillikums-pirma-dala-gimenes-tiesibas

Drigas, A., Kokkalia, G., Economoum, A., Roussos, P. (2017). Intervention and Diagnostic Tools in Preschool Education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning, Vol. 12,* No. 11, 185-197.

Eurydice. (2019). *Pamatdati par bērnu agrīno izglītību un aprūpi Eiropā, 2019. Eurydice ziņojums.* Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs.

Ministru kabineta Nr. 716 (2018). „Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem". Pieejams https://likumi.lv/ta/id/303371-noteikumi-par-valsts-pirmsskolas-izglitibas-vadlinijam-un-pirmsskolas-izglitibas-programmu-paraugiem

Ministru kabineta Nr. 747 (2018). "Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem". Pieejams https://likumi.lv/ta/id/303768-noteikumi-par-valsts-pamatizglitibas-standartu-un-pamatizglitibas-programmu-paraugiem

Randall, M., Egberts, K., Samtani, A., Scholten, R., Hooft, L., Livingstone, N., Sterling-Levis, K., Woolfenden, S., Williams, K. (2018). Diagnostic tests for autism spectrum disorder (ASD) in preschool children. *Cochrane Database of Systematic Reviews, Issue 7.*

Texas Education Agency. (2020). *K-2 Diagnostic Tools.* Pieejams https://tea.texas.gov/sites/default/files/HB%203%20K-2%20Diagnostic%20Tools%20Final%20Deck.pdf

Valsts izglītības satura centrs. (2017). *Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību satura un pieejas apraksts.* Rīga.

Valsts izglītības satura centrs. (2019). *Pirmsskolas mācību programma.* Rīga. Pieejams https://mape.skola2030.lv/resources/10

Ресурсный центр образования. (2016). *Мониторинг индивидуального развития детей дошкольного возраста.* Северск.

Izglītības vērtības autoritārisma periodā Latvijā

Values of education during the authoritarianism period in Latvia

Pāvels JURS

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
  Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
  pavels.jurs@liepu.lv

Ivita PELNĒNA

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
  Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
  ivita.pelnena@liepu.lv

Anotācija

Sociālā atmiņā autoritārisma posms un vadonis Kārlis Ulmanis tiek traktēts kā „Zelta laiki", „Labie laiki", tāpēc „Ulmaņlaiki" ir vispozitīvākais laika posms cilvēku priekšstatos par Latvijas valsts pagātni, turklāt pats Kārlis Ulmanis tiek vispozitīvāk vērtēts kā 20. gadsimta Latvijas vēstures personība (Lazdiņš, 2011). Pastāvošās izglītības vērtības tika pakļautas un transformētas līdz ar autoritārisma režīma nostiprināšanos Latvijā. Raksta mērķis ir, balstoties uz periodikas analīzi un vēstures avotu analīzi, identificēt pastāvošās Latvijas izglītības vērtības autoritārā režīmā laika posmā no 1934. gada līdz 1940. gadam. Veiktā izpēte, balstoties uz tiesisko aktu un vēstures avotu analīzi, atspoguļo dominējošās izglītības vērtības Latvijā autoritārisma posmā – fiziskais darbs, tēvzemes mīlestība, disciplīna un kolektīvais labums, uzsverot lauksaimniecības nozīmi, tādējādi par izglītības iestāžu galveno uzdevumu kļūst „tautas gara stiprināšana".

Atslēgas vārdi: autoritārisms, izglītība, skolēns, skolotājs, vērtības, vēsture.
Keywords: authoritarianism, education, history, teacher, student, values.

Kopsavilkums

Lai arī autoritārisma periods Latvijas vēsturiskajā atmiņā bieži tiek saistīts ar „labajiem laikiem", tajā nenoliedzami ir saskatāmas autoritārās diktatūras iezīmes, kas ietekmēja visas dzīves jomas, tostarp izglītību. Izglītībā turpmāk tiek uzsvērta tautas vienotības un dzimtenes mīlestības ideja, kas cieši saistīta ar autoritātes jēdzienu. Autoritātes jēdziens tiek akcentēts ne tikai politiskā kontekstā, bet tiek uzsvērta arī skolotāja autoritātes nozīme mācību procesā. Skolotājam ir jābūt spēcīgai personībai, kas ir paraugs saviem skolēniem. Liela nozīme turpmāk lauksaimniecības nozīmes stiprināšanai, to saistot ar Tēvzemes mīlestību. Kolektīva nozīme sabiedrībā tiek vērtēta augstāk un pretnostatīta individuālismam.

Summary

Although in Latvia's historical memory the period of authoritarianism is often associated with "good times", it undoubtedly shows the features of an authoritarian dictatorship that affected all spheres of life, including education. In education the idea of national unity and love of the homeland is emphasized, which is closely linked to the concept of authority. The concept of authority is highlighted not only in the political context; also the importance of teacher's authority in the teaching process is emphasized. The teacher must have a strong personality and must be an example to the students. The role

of agriculture is further strengthened, linking it with the love of the Fatherland. In the society, the role of the collective is valued high and opposed to individualism.

Literatūra

Andersone, K. (1934). Mājsaimniecības izglītība. *Izglītības Ministrijas mēnešraksts, Nr 9*, 159–172. Pieejams https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:144272|article:DIVL5|page:1|block:P1_TB00001

Bērziņš, L. (1936). Skola un disciplīna. *Atjaunotās Latvijas skola un skolotājs* (40–44). Rīga: Praktiskās paidagōģijas institūta izdevums.

Bleiere, D. et. al. (2005). *Latvijas vēsture XX gadsimts*. Rīga: Jumava

Butulis, I. (2017). Izglītības un kultūras politika. *15. maija Latvija* (313 – 320).

Ciganovs, J. (2001). *Viens mērķis – tautas un valsts. K. Ulmaņa runu, rakstu fragmenti un atziņas.* Rīga: Jumava.

Dreimanis, P. (1936). Skolotāju darba ētika. *Atjaunotās Latvijas skola un skolotājs* (71–76). Rīga: Praktiskās paidagōģijas institūta izdevums.

Galiņš, J. (1934). Skolas mācību grāmata. *Izglītības Ministrijas mēnešraksts, Nr. 7/8.* 31–33. Pieejams https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:167397|article:DIVL156

Jurs, P., Kulberga, I. (2021). Change of paradigm in Latvia educational establishment management in historical perspective (from 1919 to 1940). (pp. 234–243) In: *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference.* Volume II. ISSN: 2256-0629.

Kronins, J. (1939). *Zēnu un meiteņu šķirta mācība un kopaudzināšana*. Rīga: I.M. Mācības līdzekļu nodaļas izdevums

Kupčs, P. (1936). Aktīvā mācīšanās. *Izglītības Ministrijas mēnešraksts, Nr. 07-08*, 22–29. Pieejams https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:24492|article:DIVL83|page:24

Lapiņš, J. (1936). Goda un lepnuma apziņa audzināšanā. *Atjaunotās Latvijas skola un skolotājs* (37–40). Rīga: Praktiskās paidagōģijas institūta izdevums.

Lapsiņš, P. (1934). Par jauno darbu skolas druvā. *Izglītības Ministrijas mēnešraksts, Nr.7/8*, 34–39. Pieejams https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:167397|article:DIVL156

Lazdiņš, A. (2011). Kārlis Ulmanis latviešu sociālajā atmiņā: Atmodas iniciēto atmiņstāstu un anekdošu analīze. (185 – 205 lpp) In: *Pēdējais karš: Atmiņas un traumas komunikācija*. Rīga: LU SZF SPPI; Mansards.

Likums par tautas izglītību Latvijā. (1934). Pieejams https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:369219|article:DIVL29|query:Likums%20par%20tautas%20izgl%C4%ABt%C4%ABbu%20

Matīss, K. (1934). Dabas mācība un lauksaimniecība pamatskolās. *Izglītības Ministrijas mēnešraksts, Nr. 11*, 443–450. Pieejams https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:78241|article:DIVL51

Matīss, K. (1936). Lauku skolu izdaiļošana. *Atjaunotās Latvijas skola un skolotājs* (3–15). Rīga: Praktiskās paidagōģijas institūta izdevums.

Obšteins, K. (1930). *Pedagoģijas vēsture IV. Divdesmitā gadu simteņa pedagoģija.* Rīga: Valters un Rapa.

Pētersons Ed. (1936). Autoritāte un brīvība atjaunotā Latvijas skolā. *Izglītības Ministrijas mēnešraksts, Nr.2*, 124–138. Pieejams https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:227195|article:DIVL55|page:16

Pētersons Ed. (1936). Autoritāte un brīvība atjaunotās Latvijas skolās (beigas). *Izglītības Ministrijas mēnešraksts, Nr.3*, 275 –287. Pieejams https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:255525|article:DIVL105

Rudītis, A. (1934). Pilsētas bērni lauku sētā. *Izglītības Ministrijas mēnešraksts, Nr. 10*, 328–332. Pieejams https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:79807|article:DIVL78

Students, J. A. (1933). *Vispārīgā paidagōģija 1. daļa.* Pārizdota 1998. gadā. Rīga: RaKa.

Štāls, M (1935). Tautskolotājs kā mazpulku vadītājs un audzinātājs. *Izglītības Ministrijas mēnešraksts, Nr. 7/8*, 25–30. Pieejams https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:654022|article:DIVL117|page:38

Tentelis, A. (1936). Goda un lepnuma apziņa audzināšanā. *Atjaunotās Latvijas skola un skolotājs* (31–36). Rīga: Praktiskās paidagōģijas institūta izdevums.

Ulrichs, O. (1936). Skolas telpu izdaiļošana. *Atjaunotās Latvijas skola un skolotājs* (15–20). Rīga: Praktiskās paidagōģijas institūta izdevums.

Videnieks, M. (1935). Skolas audzināšanas darbā. *Izglītības Ministrijas mēnešraksts, Nr. 4*, 327.–333. Pieejams https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:653739|article:DIVL61|page:18

Vičs, L. (1936). Skolotāja ideālisms. *Atjaunotās Latvijas skola un skolotājs* (64–71). Rīga: Praktiskās paidagōģijas institūta izdevums.

Zunda, A. (2017). Autoritārā režīma paštēls. *15. maija Latvija* (31–38).

Kompetenču pieejā balstīts pedagogu tālākizglītības piedāvājums augstākās izglītības iestādēs

Competency-based continuing education offer for teachers in higher education institutions

Ilma NEIMANE

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
  Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
  ilma.neimane@liepu.lv

Anotācija

Ieviešot Skola 2030 idejas dzīvē, aktuāla kļūst sistematizēta pedagogu profesionālās kompetences pilnveide. Augstākās izglītības iestādes, kuras īsteno pedagogu sagatavošanas programmas, tradicionāli aktīvi ir iesaistījušās pedagogu profesionālās kvalifikācijas pilnveides programmu izstrādāšanā un īstenošanā. Mainoties jauniem sabiedrības uzstādījumiem, mainās akcenti gan šo programmu izstrādē, gan realizācijā. Tāpēc svarīgi ir veikt augstāko izglītības iestāžu piedāvāto profesionālās kompetences pilnveides programmu analīzi, novērtēt to atbilstību jaunajām prasībām un piedāvāt mūsdienām atbilstošas tālākizglītības programmas gan kā studiju laikā apgūtā pilnveidi, gan paplašinot esošo pedagogu iespējas darba tirgū. Pētījuma mērķis ir palīdzēt orientēties uz kompetencēm balstītā izglītības sistēmas skaidrojumā un izveidot praktiskus ieteikumus pedagogu profesionālās kvalifikācijas tālākizglītības programmas analīzei.

Atslēgas vārdi: pedagogs, tālākizglītības programma, lietpratība.
Keywords: teacher, continuing education programme, competency.

Kopsavilkums

Ieviešot Latvijā projekta „Skola 2030” idejas obligātajā un vispārējā vidējā izglītībā, vienlaikus aktuāla kļūst pedagogu profesionālās kompetences pilnveides sistēmas atbilstība 21.gadsimta izglītības prasībām, proti, vai pašreizējā sistēma spēj pielāgoties pārmaiņu pasaulei un vai līdzsvara saglabāšana starp izglītības programmu ietekmējošajiem faktoriem sekmē uz pedagoga personības attīstību vēstu profesionālās kompetences pilnveides programmu izstrādi. Pētījuma rezultātā gūtie secinājumi palīdz orientēties uz kompetencēm balstītā izglītības sistēmas skaidrojumā un sniedz praktiskus ieteikumus pedagogu profesionālās kvalifikācijas pilnveides programmu analīzei. Pašlaik Latvijā formālās izglītības pedagogu profesionālās tālākizglītības programmas piedāvā sešas augstākās izglītības iestādes, kuru atbilstība mūsdienu izglītības prasībām nākotnē būtu pārskatāma, ņemot vērā vienotus kvalitātes kritērijus. Vienotie kvalitātes kritēriji būtu izstrādājami, ņemot vērā globālo izglītības ekspertu ieteikumu veidot izglītības programmas, kurās iekļauti trīs savstarpēji saistīti elementi: zināšanas, prasmes un raksturs, kas papildināti ar mācīšanās mācīties jeb meta mācīšanās komponenti, kuri programmas aprakstos piedāvāti tās mainīgajā un nemainīgajā daļā. Izglītības un zinātnes ministrijas uzdevums būtu līdzīgi kā neformālajā izglītībā izstrādāt vienotas pedagogu profesionālās kvalifikācijas pilnveides programmu izveides un īstenošanas vadlīnijas, kas palīdzētu izstrādāt izglītības programmas atbilstoši 21. gadsimta prasībām un novērstu atšķirības didaktisko terminu lietojumā tālākizglītības programmu piedāvātāju un realizētāju vidū. Viena no pārdomājamām inovatīvajām pieejām pedagogu profesionālās kvalifikācijas pilnveidē, ņemot vērā tālākizglītības programmu piedāvājumu citās tautsaimniecības nozarēs, būtu mikrokvalifikāciju attiecināšana uz formālām pedagogu tālākizglītības programmām.

Summary

Implementing the ideas of the School 2030 project in compulsory and general education in Latvia, the compliance of the improvement of teachers' professional competence with the requirements of the 21st century education becomes relevant, namely, whether the current system is able to adapt to the changing world and whether maintaining a balance between the factors influencing the educational programmes promotes the elaboration of professional competence programmes that foster the development of teacher's personality. The conclusions obtained as a result of the research help to understand the competency-based education system and provide practical recommendations for the analysis of teachers' professional development programmes. Currently, in Latvia, six higher education institutions offer professional further education programmes for formal education teachers, and their compliance with the requirements of modern education should be reviewed in the future, taking into account the common quality criteria. Common quality criteria should be developed taking into consideration the recommendations of the global education experts for developing educational programmes that include three interrelated elements: knowledge, skills and character complemented by learning to learn or meta-learning components offered in the variable and fixed parts of the programmes. Similarly to non-formal education, the task of the Ministry of Education and Science would be to develop common guidelines for the development and implementation of teacher's professional development programmes, which could help to develop educational programmes according to the requirements of the 21st century and eliminate the differences in the use of didactic terminology among providers and implementers of further education programmes. One of the most thought-provoking innovative approaches to the perfection of teachers' professional qualifications, taking into consideration the offer of further education programmes in other sectors of national economy, would be the extension of micro-qualifications to formal further education programmes for teachers.

Literatūra

Aptaujas rezultāti un ekspertu viedokļi par terminoloģiju pieaugušo izglītībā. Pieejams http://www.muzizglitiba.lv/sites/default/files/Aptaujas-par-terminologiju-PI-ekspertu-viedokli.pdf [pēdējo reizi sk. 02.11.2020.].

UNESCO. *Education for sustainable development: a roadmap.* Pieejams https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802 [pēdējo reizi sk. 12.08.2021.].

Fadels, Č., Bialika, M., Trilings, B. *Četru dimensiju izglītība.* Pieejams https://app.soma.lv/book/pdf-reader/cetru-dimensija-izglitiba [pēdējo reizi sk. 10.08.2021.].

Līce, A. *Mikrokvalifikācijas Latvijā.* Pieejams https://www.nki-latvija.lv/content/files/2021_Zinojums_MiKv_AL_1.pdf [pēdējo reizi sk. 10.08.2021.].

2018. gada 11. septembra Ministru kabineta noteikumi „Noteikumi par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību". Pieejams https://likumi.lv/ta/id/301572-noteikumi-par-pedagogiem-nepieciesamo-izglitibu-un-profesionalo-kvalifikaciju-un-pedagogu-profesionalas-kompetences-pilnveides [pēdējo reizi sk. 07.12.2020.].

Neimane, I. *Kompetences jēdziena izpratne pedagogu tālākizglītībā un mūžizglītībā.* Pieņemts publicēšanai 23. starptautiskās zinātniskās konferences „Sabiedrība un Kultūra" rakstu krājumam. 2021.

Par projektu. Atbalsts mācību pieejas maiņai. Pieejams https://www.skola2030.lv/lv/par-projektu [pēdējo reizi sk.07.11.2020.].

2021.gada 22.jūnija Ministru kabineta rīkojums Par Izglītības attīstības pamatnostādnēm 2021.–2027. gadam. Pieejams https://likumi.lv/ta/id/324332-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnem-20212027-gadam [pēdējo reizi sk. 07.08.2021.].

Terminu vārdnīca pieaugušo izglītības kontekstā. Pieejams http://muzizglitiba.gov.lv/izglitibas-politika/15 [pēdējo reizi sk. 07.08.2021.].

Vadlīnijas pieaugušo neformālās izglītības kvalitātes politikas ieviešanai. Pieejams http://muzizglitiba.gov.lv/sites/default/files/02032018_Vadlinijas_pieaug_izgl_kvalit_labots.pdf [pēdējo reizi sk. 07.08.2021.].

Skolotāja pedagoģiskā darbība pašvadīta mācību procesa īstenošanā pamatskolas 1.–3. klasē

Teacher's pedagogical activity implementing self-directed learning process in primary school, grade 1-3

Ivita PELNĒNA

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
  Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
  ivita.pelnena@liepu.lv

Arturs MEDVECKIS

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
  Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
  arturs.medveckis@liepu.lv

Anotācija

Pašvadītu mācīšanās prasmju pilnveidei šobrīd Latvijas izglītības sistēmā tiek veltīta liela uzmanība, tādēļ būtiski izprast ne tikai skolēnu aktivitāti pašvadītā mācību procesā, bet arī skolotāju skatījumu par pašvadīta mācību procesa realizēšanu pedagoģiskajā procesā. No skolotāju gatavības realizēt pārmaiņas un šo pārmaiņu izpratnes ir atkarīga mācību procesa kvalitāte.

Pētījumā veikta skolotāju aptauja ar mērķi analizēt 1.–3. klašu skolotāju pašrefleksiju par sistemātisku un mērķtiecīgu pašvadītu skolēnu mācīšanās prasmju pilnveidi savā pedagoģiskajā darbā.

Atslēgas vārdi: pamatskola, pašvadīta mācīšanās, skolotāja pedagoģiskais darbs, skolēni.
Keywords: primary school, self-directed learning, teacher's pedagogical work, pupils.

Kopsavilkums

21. gadsimta izglītības vērtību kontekstā Latvijas izglītības sistēmā uzsāktas pārmaiņas, kurās par būtisku izglītības procesa sastāvdaļu tiek nosauktas caurviju prasmes. Viena no būtiskākajām caurviju prasmēm, kas raksturo ne tikai mācību procesu izglītības iestādē, bet ir arī viens no būtiskākajiem izglītības sistēmas mērķiem, ir pašvadīta mācīšanās. Pašvadīta mācību procesa realizācijā būtiska ir skolēnu aktivitāte, taču mācību procesā vēl aizvien liela nozīme ir skolotājam.

Lai analizētu skolotāju izpratni par pašvadītu mācīšanās procesu un tā realizēšanas iespējām, veikta aptauja, kuras iegūtie dati liecina, ka skolotāji visnotaļ augstu vērtē pašvadīta mācīšanās jēdziena izpratni un jūtas kompetenti par metodēm un paņēmieniem, kas nepieciešami pašvadītu mācīšanās prasmju pilnveidei, kā arī saskata šāda mācību procesa mērķtiecīgu virzību sava pedagoģiskā darba ietvaros. Tomēr tajā pašā laikā iegūtie dati norāda, ka sasniegtie rezultāti mācīšanās prasmju pilnveidē šajā mācību gadā tiek vērtēti viduvēji. Tāpat sniegtās atbildes iezīmē nepieciešamību turpināt pētniecību šajā jautājumā, jo saskatāma nesakritība starp skolotāju pārliecību par pašvadītu mācīšanās jēdziena izpratni un šī jēdziena izpratni pēc būtības.

Summary

In the context of educational values of the 21st century, Latvian education system is changing, and transversal skills are named as an essential component of the education process. One of the most essential transversal skills, which describes not only the learning process but also essential aims of education, is

self-directed learning. For implementation of self-directed learning, the student's activity is crucial, but the teacher still plays a significant role as well.

A survey was conducted to analyse the teachers' understanding of self-directed learning process and its implementation possibilities. The results show that the teachers rate the understanding of self-directed learning concept quite high and they feel competent in methods and techniques required for development of self-directed learning skills. They also see a purposeful application of such learning process in their own pedagogical frameworks.

However, the collected data shows that this year the achieved results in learning skills' development are rated mediocre. The responses also highlight the necessity to continue research regarding this matter because some contradictions are observed between teachers' understanding of self-directed learning concept and the very essence of this concept.

Literatūra

Candy, P. C. (1991). *Self-direction for lifelong learning*. San Francisco: Jossey - Bass Publishers.

Fadels, Č., Bialka, M., Trilings, B. (2017). *Četru dimensiju izglītība*. Rīga: Lielvārds.

Fulans, M. (1999). *Pārmaiņu spēki*. Rīga: Zvaigzne ABC.

Hentz, E., de Beer, J. & Bailey, R. *Self-Direct Learning for the 21st Century*. Retrieved from https://books.aosis.co.za/index.php/ob/catalog/book/134

Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību satura un pieejas apraksts. (n.d.). Pieejams https://static.lsm.lv/documents/ge.pdf

Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam. (2020). Retrieved from https://www.izm.gov.lv/lv/izglitibas-attistibas-pamatnostadnes-2021-2027gadam

Eiropas Parlamenta 2018. gada 12. jūnija rezolūcija par izglītības modernizēšanu Eiropas Savienībā (2018). Retrieved from https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/26cdc035-40e8-11ea-9099-01aa75ed71a1/language-lv/format- XHTML

Kapur, R. (n. d.) *Significance of self-direct lerning*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/335096519_Significance_of_Self-Directed_Learning

Kompetenču pieeja mācību saturā (2020) Retrieved from https://www.visc.gov.lv/lv/projekts/kompetencu-pieeja-macibu-satura

Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. (2020). Retrieved from https://www.pkc.gov.lv/lv/nap2027

Mateo, M., et al. (2019). *21st Century skills. Transversal Skills Development in Latin America and Caribbean*. Retrieved from https://publications.iadb.org/publications/english/document/21st_Century_Skills_en_en.pdf

Maslo, E. (2003). *Mācīšanās spēju pilnveide.* Rīga: RaKa.

Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un priekšmetu paraugiem.(2018). Retriewed from https://likumi.lv/ta/id/303768-noteikumi-par-valsts-pamatizglitibas-standartu-un-pamatizglitibas-programmu-paraugiem

Skolotāja profesijas standarts (2018). Retrieved from https://registri.visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/2017/PS-048.pdf

Vanags, E. & Mazpane, I. (2019). *Kā attīstīt pašvadītu mācīšanos? Skola 2030*. Retrieved from https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/ka-attistit-pasvaditu-macisanos

Izglītības vides demokratizācija pirmsskolā

Democratization of the educational environment in preschool

Vineta POLE

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
  Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
  vineta.pole@liepu.lv

Dina BETHERE

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
  Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
  dina.bethere@liepu.lv

Anotācija

Izglītības vide un tās kvalitāte mūsdienās tiek aplūkota saistībā ar izglītības sistēmas attīstības tendencēm. Pirmsskolas izglītības posmā būtiska nozīme ir ģimeņu piesaistei un līdzdalībai izglītības procesos, jo līdzās ģimenei bērnam pirmā mācīšanas un mācīšanās vide ir pirmsskolā, kas būtiski ietekmē bērna attīstību kopveselumā.

Pētījumā ir apkopotas zinātniskās atziņas par demokratizācijas iespējām pirmsskolas izglītības vidē, kas paredz ikviena bērna līdzdalību pedagoģiskā procesa plānošanā un demokrātisku lēmumu pieņemšanā izglītības iestādē. Zinātniskās atziņas apliecina, ka sadarbībai un ģimeņu aktīvai iesaistei pirmsskolas izglītības darbā ir pozitīva ietekme izglītības kvalitātes veicināšanā, veicinot arī demokrātiskas pirmsskolas izglītības vides pilnveidi.

Pētījuma īstenošanai ir izvirzīti šādi pētījuma jautājumi: kuri rādītāji raksturo demokrātisku izglītības iestādes vidi, tostarp arī pirmsskolā, un kādi ir ģimenes līdzdalības nosacījumi atvērtas demokrātiskas pirmsskolas izglītības vides veidošanā.

Zinātnisko atziņu analīze ļauj secināt, ka pirmsskolas izglītības vide ir aplūkojama nevis kā atsevišķa un distancēta institūcija, bet gan kā sabiedrības kultūras un izglītības centrs, mijiedarbojoties pirmsskolas izglītības politikai, ģimeņu līdzdalībai, kopienas iesaistei un demokratizācijas principu īstenošanai.

Atslēgas vārdi: pirmsskolas izglītības vide, ģimene, līdzdalība, demokratizācija.
Keywords: preschool education environment, family, participation, democratization.

Kopsavilkums

Pirmsskolas izglītība ir vispārējās izglītības pirmā pakāpe un uzskatāma par mūžizglītības procesa posmu.

Agrā bērnība ir vissvarīgākais posms cilvēka dzīvē. Tas ir spēju, talantu un nākotnes tendenču attīstības posms. Tas ir posms, kurā tiek „ieliktas" galvenās dimensijas personības attīstībā – morāle un cilvēku savstarpējo attiecību iezīmes.

Līdz ar to šis posms ir galvenā pamatbāze bērnu izglītošanā un sagatavošanā dzīvei nākotnē. Tieši pirmsskolas vecums ir ļoti svarīgs personības, veselības, izglītības un spēju veidošanā. Līdz ar to pirmsskolas izglītības iestādei, pedagogiem, ģimenei un sabiedrībai ir ārkārtīgi svarīga vieta un nozīme bērna sagatavošanā dzīvei demokrātiskā vidē, gan izglītības iestādē, gan ārpus tās.

Izglītības vide, ieskaitot pirmsskolas izglītības iestādes, ir aplūkojama nevis kā atsevišķa un distancēta institūcija, bet gan kā sabiedrības kultūras un izglītības centrs, mijiedarbojoties vispārējās izglītības politikai, ģimeņu līdzdalībai un demokratizācijas principu īstenošanai.

Summary

Pre-school education is the first stage of general education and should also be considered as a phase in the lifelong learning process. Early childhood is crucially important. During this stage, children develop their abilities, talents and future trends, and also the main dimensions of personality development are "planted" – morality and basics of human relationships.

Thus, this stage serves as the basis for educating and preparing children for future life. The preschool age is particularly important for personality development, health, education and capacity building. Consequently, the pre-school educational institution, teachers, family, and society have an extremely important place and role in preparing the child for life in a democratic environment, both inside and outside the educational institution.

The educational environment – pre-school education institutions should not be seen as separate and remote institutions but as a social, cultural and educational centres that interact with general educational policy, family participation and the implementation of democratization principles.

Bibliogrāfija

ACE Electoral Knowledge Network (n.d.). *Meaning of democracy,* Pieejams https://aceproject.org/ace-en/topics/ve/vea/vea01/mobile_browsing/onePag

Barbour, A. (n. d.). *Supporting Families: Children Are the Winners*. Pieejams https://eric.ed.gov/?id=EJ534651

Bērnu tiesību konvencija (1990). Pieejams: https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150

California Preschool Curriculum Framework (2013). Volume 3, California Department of Education, Sacramento. Pieejams https://www.cde.ca.gov/sp/cd/re/psframework.asp

Chakma, D. (2020). *Democratic Education: Characteristics and Role of Education in Democracy*. Pieejams https://onlinenotebank.wordpress.com/2020/02/19/democracy-and-education-2/

Davies, D. (2000). *How To Build Partnerships That Work*. Pieejams https://eric.ed.gov/?id=EJ614596

Driessen, G. (2019). *Parental involvement, parental participation, parent-school-community partnerships*. Encyclopedia, 2019, v4, Pieejams https://encyclopedia.pub/279

Dürr, K. (2005). *The school: A democratic learning community*. The All-European Study on Pupils' Participation in School. Pieejams https://rm.coe.int/16802f726f

Edwards, C., Gandini, L., Forman, G. (2012). *The Hundred Languages of Children. The Reggio Emilia Experience in Transformation.*

Edwards, C. P. (1995). *"Democratic Participation in a Community of Learners: Loris Malaguzzi's Philosophy of Education as Relationship"*. Faculty Publications, Department of Child, Youth, and Family Studies. Paper 15. Pieejams https://www.researchgate.net/publication/228783844_Democratic_Participation_in_a_Community_of_Learners_Loris_Malaguzzi%27s_Philosophy_of_Education_as_Relationship

EUDEC, (n. d.). *What is Democratic Education?* Pieejams https://eudec.org/democratic-education/what-is-democratic-education/

Graham, D. (2011). Family-school partnerships: Towards sustainable pedagogical practice. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education, V. 39,* 165-176. Pieejams https://www.researchgate.net/publication/232878386_Family-school_partnerships_Towards_sustainable_pedagogical_practice

Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam *„Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai”* (2021). Pieejams https://likumi.lv/ta/id/324332-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnem-20212027-gadam

Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe, (2019). Eurydice Report. Pieejams https://data.europa.eu/doi/10.2797/966808

Kelly, M. (2001). *The Primary Program: Growing and Learning in the Heartland.* Partnerships with Families and Communities. Iowa State Dept. of Education, Des Moines.; Nebraska State Dept. of Education, Lincoln. Office of Child Development. Pieejams https://eric.ed.gov/?id=ED367447

Kiroglu, K. (2013). Is My Social Studies Teacher Democratic? Egitim Arastirmalari. *Eurasian Journal of Educational Research, 50*, 127-142. Pieejams https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1059927.pdf

Kocyigit, S. (2015). Family Involvement in Preschool Education: Rationale, Problems and Solutions for the Participants. *Educational Sciences: Theory and Practice*, v15 n1(pp.141-157). Pieejams https://eric.ed.gov/?id=EJ1057469

LaBahn, J. (1995). *Education and parental involvement in secondary schools: Problems, solutions, and effects.* Educational Psychology Interactive. Valdosta, GA: Valdosta State University. Pieejams http://www.edpsycinteractive.org/files/parinvol.html

Lim, W. (2021). Impacts of Parental Involvement and Parents' Level of Education on Student's Academic Accomplishment. *Education Journal. Vol. 10, No. 1*, 35-39. doi: 10.11648/j.edu.20211001.15, Pieejams https://www.researchgate.net/publication/350763853_Impacts_of_Parental_Involvement_and_Parents'_Level_of_Education_on_Student's_Academic_Accomplishmentx

Metodiskie ieteikumi profesionālās izglītības un vispārējās izglītības iestāžu pašvērtēšanai (n. d.). Rīga, IKVD, Pieejams https://www.ikvd.gov.lv/lv/izglitibas-iestadem

Moss, P. (2011). *Democracy as First Practice in Early Childhood Education and Care.* Encyclopedia on Early Childhood Development. Pieejams https://www.child-encyclopedia.com/child-care-early-childhood-education-and-care/according-experts/democracy-first-practice-early

Moss, P. (2007). Bringing politics into the nursery: early childhood education as a democratic practice. *European Early Childhood Education Research Journal, 15(1),* 5–20. Pieejams https://doi.org/10.1080/13502930601046620

Preschool Classroom Teaching Guidelines 2018 (NJ Department of Education). Pieejams https://www.state.nj.us/education/ece/guide/2018PreschoolGuidelines.pdf

OECD, (n. d.). *Parental involvement,* Pieejams https://gpseducation.oecd.org/revieweducationpolicies/#!node=41727&filter=all

Tankersley, D. (2016). *Kvalitatīva pedagoģija: zināšanas praksē. Kvalitatīvas pedagoģijas principi un to īstenošanas vadlīnijas*. Rīga, IIC.

Thornton, L., Brunton, P. (2009). *Understanding the Reggio Approach. Early Years Education in Practice.*, Routledge, Taylor&Francis Group.sS

Ieskats mācību procesa kvalitātes pilnveides stratēģijās

Insights into strategies for improving the quality of learning

Maija ROČĀNE

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
  Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
  maija.rocane@liepu.lv

Alīda SAMUSEVIČA

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
  Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
  alida.samusevica@liepu.lv

Anotācija

Publikācijas mērķis – apkopot teorētiskās atziņas par skolotāju pedagoģiskās darbības stratēģijām mācību procesa kvalitātes pilnveidē, atklājot vērtēšanas procesa organizēšanas un atgriezeniskās saites nozīmīgumu, kā arī raksturot pedagoģiskās attieksmes un pārliecības ietekmi skolēnu mācību motivācijas un personības izaugsmes sekmēšanā. Publikācijā ir raksturotas teorētiskās atziņas par izglītības procesa norises pilnveidi skolēnu un pedagogu savstarpējās mijiedarbības rezultātā, akcentējot vērtēšanas, atgriezeniskās saites un sadarbības stratēģiju pedagoģisko potenciālu kvalitatīva mācību procesa īstenošanā.

Teorētisko atziņu analīze apliecina, ka pedagoģiski kompetentu stratēģiju pielietojums sekmē mācīšanu un mācīšanos, kas jēgpilni attīsta skolēnu prātu un domāšanas prasmes, rosina audzēkņu mācīšanās prasmju analīzi un sasniegumu motivāciju, viennozīmīgi sekmē skolēnu apzināšanos par mācību procesa norises kvalitātes un pašizaugsmes likumsakarībām. Tādējādi būtiski tiek pilnveidota mācību procesa kvalitāte, kas sekmē gan skolēnu individuālos sasniegumus, gan veicina pedagogu profesionālo mācīšanos.

Atslēgas vārdi: atgriezeniskā saite, mācību process, motivācija, skolēni, stratēģijas, vērtēšana, pedagogi, pārliecība.
Keywords: assessment, belief, feedback, learning, motivation, students, strategies, teachers.

Kopsavilkums

Publikācijas mērķis – apkopot teorētiskās atziņas par skolotāju pedagoģiskās darbības stratēģijām mācību procesa kvalitātes pilnveidē – ir īstenots, akcentējot vērtēšanas procesa organizēšanas un atgriezeniskās saites nozīmīgumu, kā arī raksturojot pedagoģiskās attieksmes un pārliecības ietekmi skolēnu mācību motivācijas sekmēšanā. Atbilstoši publikācijas mērķim rakstā tiek raksturota vērtēšanas stratēģiju specifika, pārbaudes prasību izstrādes mērķi un to īstenošanas pedagoģiskais potenciāls. Atgriezeniskās saites un mācību motivācijas raksturojums aktualizē pedagoģiskos priekšnosacījumus didaktiskās efektivitātes nodrošināšanā mācību procesa norisē.

Teorētisko atziņu analīze apliecina, ka vērtēšanas, atgriezeniskās saites un motivēšanas stratēģiju pedagoģiski kompetents pielietojums sekmē mācīšanu un mācīšanos, kas jēgpilni attīsta skolēnu prātu un domāšanas prasmes, rosina audzēkņu mācīšanās prasmju analīzi un sasniegumu motivāciju, sekmē skolēnu apzināšanos par mācību procesa norises kvalitātes un pašizaugsmes likumsakarībām. Tādējādi būtiski tiek pilnveidota skolēnu izpratne par mācību nozīmīgumu un tiek attīstība attieksme, kas sekmē gan skolēnu individuālos sasniegumus, gan veicina pedagogu profesionālo mācīšanos.

Analizējot publikācijā raksturoto mācību stratēģiju pedagoģisko potenciālu, ir jāatzīmē, ka mācību procesa rezultāti vienmēr ir skolēnu un pedagogu sadarbības rezultāti, kas atspoguļo pedagoģiskās darbības un didaktiskās mijiedarbības kvalitāti un efektivitāti. Skolēnu un pedagogu savstarpēja uzticēšanās mācību procesā, sadarbība un mijiedarbība, kas balstās cieņpilnās attiecībās un attieksmēs, sekmē personalizētu mācīšanos abos līmeņos un kļūst par noturīgu pamatu skolotāju profesionālo mācīšanās kopienu darbībai izglītības institūcijās, kas veicina un vairo profesionālo sinerģiju izglītības ilgtspējai.

Summary

The aim of the publication: to summarise the theoretical findings on pedagogical strategies for improving the quality of the learning process, is achieved by highlighting the importance of the organisation of the assessment process and feedback, as well as by describing the impact of pedagogical attitudes and beliefs in promoting students' motivation to learn. According to the aim of this publication, the article highlights the specificity of assessment strategies, the objectives and requirements of the assessment and the pedagogical potential of assessment implementation. The characterisation of feedback and learning motivation raises pedagogical prerequisites for didactic effectiveness in the learning process.

The analysis of theoretical findings confirms that pedagogically competent implementation of assessment, feedback and motivation strategies promote teaching and learning, meaningfully developing students' minds and thinking skills, improves analysis of students' learning skills and motivation, and promotes students' awareness of the regularities of the quality of the learning process and self-growth. This significantly improves students' understanding of the importance of learning and develops attitudes which contribute both to students' individual achievement and to teachers' professional competence.

Analysis of the pedagogical potential of learning strategies shows that the results of the learning process are always based on the cooperation between students and teachers, reflecting the quality of pedagogical activity and didactic interaction. The mutual trust between students and teachers in the learning process, cooperation and interaction based on respectful relationships and attitudes, contributes to personalised learning, and becomes a sustainable basis for the functioning of professional learning communities of teachers in educational institutions, which promotes and enhances professional synergies for the sustainability of education.

Literatūra

Benson, P. (2001). *Teaching and researching autonomy in language learning*. Harlow, England: Pearson Education.

Biggs, J. (1999). What the Student Does: teaching for enhanced learning. *Higher Education Research and Development 18*(1), 57-75.

Dawson, P., Henderson, M., Mahoney, P., Phillips, M., Ryan, T. ,Boud, D., et al. (2019). What Makes for Effective Feedback: Staff and Student Perspectives.Assess. *Evaluation. Higher Education.44* (1), 25–36.

Deci, L. E., Flaste, R.(1995). *Why we do what we do: Understanding Self -Motivation*. London: Penguin books.

Deci, L E., Ryan, R. M. (1995). Human autonomy: The basis for true self-esteem. In M. H. Kernis (Ed.), Efficacy, agency, and self-esteem (pp. 31–49). New York: Plenum Press.

Drukers, P.F. (2014). *Efektīvs vadītājs. Rokasgrāmata 5 svarīgāko efektivitātes paradumu apgūšanai*. N.d.: Zoldnera izdevniecība.

Fišers, R. (2005). *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: RaKa.

Geidžs, N. L., Berliners, D. C. (1999). *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.

Harris, Theodore L., Hodges, Richard E. (1995). *The Literacy Dictionary: The Vocabulary of Reading and Writing*. Newark: International Reading Association.

Hattie, J., Crivelli, J., Van Gompel, K., West-Smith, P. Wike, K. (2021). *Feedback That Leads to Improvement in Student Essays: Testing the Hypothesis that "Where to Next" Feedback is Most Powerful.* Frontiers in Education.

Hattie, J.&Timperley, H. (2007). The Power of Feedback. *Revew of Educational. Research77* (1), 81–112.

Hattie, J. (2009). *Visible learning*. New York: Routledge.

Holec, H. (1981). *Autonomy and foreign language learning*. Oxford: Pergamon press.

Hokings, S.(2020). *Īsas atbildes uz svarīgiem jautājumiem*. Rīga: J.Rozes apgāds.

Little, D. (1991). *Learner autonomy: Definitions, issues and problems*. Dublin: Authentik.

Littlewood, W. (1996). "Autonomy": An anatomy and a framework. *System, 24*(4), 427–435.

Liu, H., Lin, C.-H., & Zhang, D. (2017). Pedagogical beliefs and attitudes toward information and communication technology: a survey of teachers of English as a foreign language in China. *Computer Assisted Language Learning, 8221*(8), 1–21. Retrieved from https://doi.org/10.1080/09588221.2017.1347572

Margeviča-Grīnberga, I., Šūmane, I. (2020). *Skolotāja profesionālā darbība.* Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

Markus, H., Schwartz, B. (2010). Does Choice Mean Freedom and Well-Being? *Journal of Consumer Research, Vol. 37*, No. 2, 344–355.

Ministru Kabinets. (2018). Ministru kabineta noteikumi Nr. 747 par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem. Rīga. Pieejams http://m.likumi.lv/doc.php?id=303768

Noushad, P.P. (2008). Cognitions about cognitions: the theory of metacognition. Retrieved from https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED502151.pdf

OECD/CERI (2008). Assessment for Learning Formative Assessment. International Conference Learning in the 21st Century: Research, Innovation and Policy. Retrieved from https://www.oecd.org/site/educeri21st/40600533.pdf

Pajares, F. & Graham, L. (1998). Formalist Thinking and Language Arts Instruction. *Teaching and Teacher Education: An International Journal of Research and Studies.* (8), 855–870.

Prets, D.(2000). *Pedagoga rokasgrāmata. Izglītības programmu pilnveide*. Rīga: Zvaigzne ABC.

Schmittou, D., M. (2020). *Making Assessment work*.Alexandria: EduMatch.

Sīgels, D. (2017). Prāts. *Cilvēka būtības meklējumos*. Rīga: Jumava.

Silver, D. (2021). *Fall Down 7 Times, Get Up 8. Raising and Teaching Self-Motivated Learners.* K-12. California: Corwin.

Scriven, M. (1967). The methodology of evaluation. In R. E. Stake (Ed.), *Perspectives of curriculum evaluation* (1), (pp. 39-55.). Chicago: Rand McNally.

Talis (2018). *The OECD Teaching and Learning International Survey.* Pieejams https://www.oecd.org/education/talis/

TALIS 2018 (2020). *Skolotāji un skolu vadītāji kā augsti novērtējami profesionāļi.* Pieejams https://www.oecd.org/education/talis-2018-results-volume-ii-19cf08df-en.htm

Turnitin (2015). From Here to There: *Students'Perceptions on Feedback, Goals, Barriers, and Effectiveness.* Oakland, CA: Turnitin, LLC. Retrieved from http://go.turnitin.com/paper/student-feedback-goals-barriers

Valsts un Izglītības satura centrs (2021). *Pedagogu profesionālās kompetences pilnveide 2021. gadā.* Pieejams https://www.visc.gov.lv/lv/jaunums/pedagogu-profesionalas-kompetences-pilnveide-2021gada

Viginss, G. (2017). *Septiņas efektīvas atgriezeniskās saites pazīmes*. Pieejams https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/septinas-efektivas-atgriezeniskas-saites-pazimes

Wiliam, D. (2018). Assessment for learning: meeting the challenge of implementation. Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 25(6), 682–685. Retrieved from https://doi.org/10.1080/0969594x.2017.1401526

Studentu vajadzību izvērtējums iekļaujošas augstākās izglītības nodrošināšanai

Assessment of students' needs for providing inclusive higher education

Dace STIEĢELE

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
  Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
  d.stiegele@inbox.lv

Ingūna GRIŠKĒVIČA

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
  Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
  inguna.griskevica@liepu.lv

Dina BETHERE

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
  Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
  dina.bethere@liepu.lv

Anotācija

Saskaņā ar pētījumu datiem studenti ar speciālajām vajadzībām augstākās izglītības vidē saskaras ar akadēmiskām, psiholoģiskām un sociālām problēmām. Pētījumu dati atspoguļo faktu, ka starp Eiropas valstīm izpratne par to, kas ir traucējumi un kas ir nepieciešams, lai studentus ar speciālajām vajadzībām iekļautu augstākajā izglītībā, ir atšķirīga. Erasmus+ partnerības projekta „Viedrisinājumi studentu ar speciālajām vajadzībām iekļaušanai augstākajā izglītībā" mērķis ir attīstīt integrētu digitālo asistīvo tehnoloģiju sistēmu pakalpojumus augstākās izglītības procesiem. Projekta pirmā posma ietvaros Liepājas Universitātes Izglītības zinātņu institūtā sadarbībā ar projekta partneriem ir izstrādāts instruments studentu ar speciālajām vajadzībām prasību/vajadzību (*requirements*) augstākajai izglītībai novērtēšanai. Raksta mērķis ir atspoguļot novērtēšanas instrumenta izveides procesu un aprakstīt instrumenta izveides pamatprincipus, kas tika noteikti, veicot atlasīto datu avotu –pasaules, Eiropas un Latvijas iekļaušanas un izglītības īstenošanas politikas dokumentu un pētījumu par iekļaujošas izglītības nodrošināšanas nosacījumiem teorētisko analīzi, izmantojot indukcijas, dedukcijas un salīdzināšanas metodes. Izveidotais novērtēšanas instruments tiks pielietots, ievācot pētījuma datus partnerības projekta otrajā posmā, un var tikt izmantots augstskolās un vidusskolās studentu un skolēnu vajadzību apzināšanai iekļaujošas izglītības nodrošināšanai.

Atslēgas vārdi: asistīvās tehnoloģijas, augstākā izglītība, iekļaujošā izglītība, speciālās vajadzības, studenti, tehniskie palīglīdzekļi.
Keywords: assistive technologies, higher education, inclusive education, special needs, students, technical aids.

Kopsavilkums

Pasaules, Eiropas un Latvijas iekļaušanas un izglītības politikas dokumenti izvirza nosacījumus un rekomendācijas visu līmeņu iekļaujošas izglītība nodrošināšanai. Studentu ar invaliditāti skaita pieaugums augstākajā izglītībā un izaicinājumi, ar kuriem tie sastopas izglītības procesā, aktualizē

nepieciešamību pēc iekļaujošas augstākās izglītības un studentu individuālo vajadzību un nepieciešamā atbalsta, un pielāgojuma veida izzināšanas iekļaujošas augstākās izglītības īstenošanai.

Teorētiskās analīzes rezultāti liecina, ka starptautiskās politikas dokumentos, Eiropas un Latvijas tiesību aktos, kā arī zinātniskajā literatūrā jēdzieni invaliditāte (*disability*) un speciālās vajadzības (*special educational needs*) bieži tiek lietoti līdzīgā kontekstā. Tajā pašā laikā dažādās Eiropas Savienības valstīs ir atšķirīgi jēdzieni un izpratne par invaliditāti, un speciālās vajadzības dažādās valstīs tiek definētas atšķirīgi to likumdošanas ietvaros.

Lai noskaidrotu studentu speciālās vajadzības/prasības iekļaujošai augstākajai izglītībai, partnerības projekta pirmajā posmā tika izveidots novērtēšanas instruments, kurš ietver sevī jautājumus par ikvienu no iekļaujošas vides galvenajiem elementiem – pieejamu informatīvo vidi, pieejamu fizisko vidi, pielāgotu mācību procesu un iekļaujošu emocionālo vidi. Balstoties universālā dizaina pētniecībā (*universal design for research)* pieejā, novērtēšanas instrumenta izveides procesā tika ņemti vērā četri principi – skaidra un saprotama aptaujas instrukcija, pārskatāms, viegli uztverams ietvars un vienkārši formulēti, galvenokārt, slēgti jautājumi, aptaujas aizpildīšanas laiks (līdz 10 minūtēm) un skaidras un saprotamas atbilžu izvēlnes. Novērtēšanas instruments tiks pielietots, ievācot pētījuma datus partnerības projekta otrajā posmā, kā arī var tikt izmantots augstskolās un vidusskolās studentu un skolēnu vajadzību apzināšanai iekļaujošas izglītības nodrošināšanai.

Summary

Global, European, and Latvian inclusion and education policy documents set out the conditions and recommendations for ensuring inclusive education at all levels. The increase in the number of students with disabilities in higher education and the challenges they face in the educational process highlights the need for inclusive higher education and identification of students' individual needs and the type of support and adaptation required for the implementation of inclusive higher education.

The results of the theoretical analysis show that in international policy documents, European and Latvian legislation, as well as in scientific literature, the terms disability, and special educational needs are often used in a similar context. At the same time, different countries in the European Union have different concepts and understandings of disability, and special needs are defined differently in legislation of different countries.

For to identify students' special needs/ requirements for inclusive higher education, an evaluation tool was developed in the first phase of the partnership project, which included questions on each of the key elements of an inclusive environment – accessible information environment, accessible physical environment, adapted learning process and inclusive emotional environment. In the evaluation tool development process, based on a universal design for research approach, four principles were taken into account: clear and comprehensible survey instructions, transparent, easy-to-understand framework and simple wording, mainly closed questions, survey completion time (up to 10 minutes), and clear and understandable answer menus. The evaluation tool can be used for collecting research data in the second phase of the partnership project and can be used in higher education and secondary schools to identify the needs of students for providing inclusive education.

Literatūra

ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. (2010). *Latvijas Vēstnesis, 27,* 2010, 17. februāris. Pieejams https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630

Daniela, L. (2021). Tehnoloģijas izglītībā. No Latvijas Nacionālā bibliotēka, *Nacionālā enciklopēdija.* Pieejams https://enciklopedija.lv/skirklis/58012-tehnolo%C4%A3ijas-izgl%C4%ABt%C4%ABb%C4%81

European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2017). *Inclusive education for learners with disabilities.* Brussels: European Union. Pieejams

https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596807/IPOL_STU(2017)596807_EN.pdf

European Commision. (2017). *COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions A renewed EU agenda for higher education.* SWD/2017/0164 final. Brussels: European Commision. Pieejams https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD%3A2017%3A164%3AFIN

European Commision. (2020). *Commission Communication (COM(2020) 625 final): Achieving the European Education Area by 2025.* Brussels: European Commision. Pieejams https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/communication-european-education-area.pdf

European Commission. (2010). *European Disability Strategy 2010-2020.* Brussels: European Commission. Pieejams https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM%3A2010%3A0636%3AFIN%3Aen%3APDF

European Union. (2015). *Adult Learners in Digital Learning Environments (EAC-2013-0563) Final Report.* Luxembourg: Publications Office of the European Union. Pieejams https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=&pubId=7820&type=2&furtherPubs=yes

Goegan, L., D., Radil, A., I., & Daniels, L. M. (2018). Accessibility in Questionnaire Research: Integrating Universal Design to Increase the Participation of Individuals With Learning Disabilities. *Learning Disabilities: A Contemporary Journal 16(2),* 177-190. Pieejams https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1194555.pdf

Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam. *Latvijas Vēstnesis, 103,* 2014, 29. maijs. Pieejams https://likumi.lv/ta/id/266406-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnu-20142020gadam-apstiprinasanu

Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam „Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai". *Latvijas Vēstnesis, 124,* 2021, 1. jūlijs. Pieejams https://likumi.lv/ta/id/324332-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam

Jung, K., E. (2003). Chronic Illness and Academic Accommodation: Meeting Disabled Students' "unique needs" and Preserving the Institutional Order of the University. *The Journal of Sociology & Social Welfare, 30, 1,* 91-112. Pieejams https://scholarworks.wmich.edu/jssw/vol30/iss1/6/

Kottmann, A., Vossensteyn, J., J., Kolster, R., Veidemane, A., Blasko, Zs., Biagi, F., & Sánchez-Barrioluengo, M. (2019). *Social Inclusion Policies in Higher Education: Evidence from the EU. Overview of major widening participation policies applied in the EU 28.* EUR 29801 EN. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Pieejams https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC117257

Labklājības ministrija. (2017). *Pētījums par starptautisko praksi personu ar invaliditāti atbalsta sistēmu jomā.* Rīga: Labklājības ministrija. Pieejams http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/petijums_LM_par_starptautisko_praksi_personu_ar_invalid_atbalsta_sistema_joma.pdf\

Latvijas Republikas Saeima. (2010). *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030.gadam.* Pieejams http://polsis.mk.gov.lv/documents/3323

Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam. *Latvijas Vēstnesis, 127,* 2020, 6. jūlijs. Pieejams https://likumi.lv/ta/id/315879-par-latvijas-nacionalo-attistibas-planu-20212027-gadam-nap2027

Latvijas Nedzirdīgo savienība. (2021). *Surdotehniskie palīglīdzekļi.* Pieejams https://www.lns.lv/lat/pakalpojumi/spc/

Latvijas Neredzīgo biedrība. (2021). Tehnisko palīglīdzekļu katalogs. Pieejams https://www.lnbiedriba.lv/lv/pakalpojumi/tiflotehnika/katalogs/

McNicholl, A., Casey, H., Desmond, D., & Gallagher, P. (2019). The impact of assistive technology use for students with disabilities in higher education: a systematic review. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology,* 1-14. doi: 10.1080/17483107.2019.1642395.

Ministru kabineta 2018. gada 12. decembra rīkojums Nr. 672 „Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas pamatnostādņu 2014.–2020. gadam īstenošanas plānu 2018.–2020. gadam". *Latvijas Vēstnesis, 246,* 2018, 14. decembris. Pieejams https://likumi.lv/ta/id/303670

Namkung, J., & Peng, P. (2018). Learning disabilities. In B. B. Frey (Ed.), *The SAGE Encyclopedia of Educational Research, Measurement, and Evaluation* (pp. 954-956). Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc. Pieejams https://www.researchgate.net/publication/323705871_Learning_disabilities

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums. *Latvijas Vēstnesis, 168,* 2002, 19. novembris. Pieejams https://likumi.lv/ta/id/68488

Riddell, S. (2016). The inclusion of disabled students in higher education in Europe: Progress and challenges. Paper from the conference *"UNIversal Inclusion Rights and Opportunities for Persons with Disabilities in the Academic Context"*. Torino. Pieejams http://www.docs.hss.ed.ac.uk/education/creid/NewsEvents/64_i_TurinCNUDD_SR_Paper.pdf

Samant Raja, D., (2016). Bridging the Disability Divide through Digital Technologies. *Background paper for the World Development Report 2016.* Washington, DC: World Bank. Pieejams https://thedocs.worldbank.org/en/doc/123481461249337484-0050022016/original/WDR16BPBridgingtheDisabilityDividethroughDigitalTechnologyRAJA.pdf

UN General Assembly. (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development.* 21 October 2015, A/RES/70/1. Pieejams https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

Vaivaru Tehnisko palīglīdzekļu centrs. (2021). *Palīglīdzekļu katalogs.* Pieejams https://vtpc.lv/lv/paliglidzeklu-katalogs

Vispārējās izglītības likums. *Latvijas Vēstnesis, 213/215,* 1999, 30. jūnijs. Pieejams https://likumi.lv/ta/id/20243-visparejas-izglitibas-likums

Studentu veselīga dzīvesveida paradumi un uztvertā stresa kopsakarības Covid-19 pandēmijas apstākļos

Interconnections of students' healthy lifestyle habits and perceived stress during Covid-19 pandemic

Helēna VECENĀNE

- Liepājas Universitāte, Izglītības zinātņu institūts
  Lielā iela 14, Liepāja, LV-3401
  helena.vecenane@liepu.lv

Anotācija

Viens no Veselības ministrijas misijas postulātiem ir „Uzlabot cilvēku veselību, izglītojot sabiedrību par veselīga dzīvesveida nozīmi veselības saglabāšanā, īstenojot mērķtiecīgus slimību profilakses pasākumus….” (VM, b.d.) . Latvijas Nacionālā plāna (LNAP, 2021.–2027. gadam), Latvijas sporta politikas pamatnostādnēs (LSPP) 2021.–2027. gadam un Sabiedrības veselības pamatnostādnēs 2020.–2027. gadam viens no prioritārajiem darbības virzieniem ir sabiedrības veselība, veselīgu dzīvesveida paradumu veicināšana, sabiedrības izglītošana veselīga dzīvesveida īstenošanas jautājumos, jo Latvijas Slimību profilakses un kontroles centra (SPKC) statistikas dati norāda gan uz iedzīvotāju nepietiekamām fiziskām aktivitātēm, gan nepietiekamiem veselīga, sabalansēta uztura paradumiem, gan uz sasprindzinājuma, stresa un nomāktības gadījumu biežumu. Tas liecina, ka joprojām ir aktuāla tēma par veselīgu paradumu īstenošanu ikdienas dzīvē. Rakstā konkrēti dati iegūti par studējošo veselīga dzīvesveida paradumiem un uztvertā stresa līmeni. Raksta mērķis ir analizēt 2019./2020./2021. studiju gadu COVID-19 pirmā un otrā viļņa laika posmos LiepU un RSU pedagoģijas un sporta jomas studiju programmu studentu veselīga dzīvesveida paradumus un to kopsakarības ar uztvertā stresa pašnovērtējumu.

Atslēgas vārdi: students, veselīgs dzīvesveids, paradumi, uztvertais stress.
Keywords: student, healthy lifestyle, habits, perceived stress.

Kopsavilkums

Joprojām ir aktuāla tēma par veselīgu paradumu īstenošanu ikdienas dzīvē, par to liecina Latvijas Slimību profilakses un kontroles centra (SPKC) statistikas dati, līdz ar to dotā raksta mērķis ir analizēt 2019./2020./2021. studiju gadu COVID-19 pirmā un otrā viļņa laika posmos LiepU un RSU pedagoģijas un sporta jomas studentu veselīga dzīvesveida paradumus un to kopsakarības ar uztvertā stresa pašnovērtējumu. Respondentu skaits aptaujā par veselīga dzīvesveida paradumiem 2019./2020. studiju gada pavasara un 2020./21. studiju gada 1. kursa studenti N=121, no tiem 8 RSU Liepājas filiāles studenti, aptaujā par uztvertā stresa pašnovērtējumu N=81, no tiem 8 RSU Liepājas filiāles studenti, derīgi dati (dati iegūti no abām aptaujām mijsakarību noteikšanai) N=57. Respondentu skaits pirms COVID-19 2018./2019. studiju gada 1. kursa studentu aptaujas rezultāti N=123, no tiem 16 RSU Liepājas filiāles studenti. Datu statistiskai apstrādei izmantots SPSS 23 rīks, Vilkoksona, Manna-Vitneja, Kruskala-Valisa un Spīrmena testi. Aptaujā iegūtie rezultāti liecina, ka studentiem kopumā veselīga dzīvesveida paradumi būtu jāuzlabo visās prioritārā veselīga dzīvesveida komponentēs – fiziskās aktivitāte, ēšanas paradumi, stresa pārvarēšana. Uztvertā stresa līmenis 23,5 % studentu ir zems, 71,6 % – mērens un tikai 4,9 %

studentu ir augsts uztvertā stresa līmenis. Ir statistiski ticamas atšķirības starp dzimumiem: sievietēm ir augstāks uztvertā stresa līmenis. Pētījuma dati uzrāda vājas negatīvas un vājas mijsakarības starp US un dažiem VDzV parametriem, kuri raksturo respondentu attieksmes pret izvēlēto darbu, stresa pārvarēšanas iespējām un iesaisti ikgadējās medicīniskās profilaktiskajās pārbaudēs.

Pētījuma ierobežojošie faktori ir nelielais respondentu skaits, kā arī datu salīdzinājumā nav izmantota viena un tā pati respondentu grupa, līdz ar to dotā pētījuma salīdzinošie rezultāti var kalpot tikai informācijai, savukārt studentu VDzV paradumu un US līmeņa rādītāju dati ir informatīvi un saskatāmās tendences ir līdzīgas ar Latvijā un citviet pasaulē radniecīgiem pētījumiem. Tas liecina, ka arī studentiem ir nepieciešama draudzīga vide VDzV, kā noteikts Latvijas Sporta politikas pamatnostādņu projektā 2021.–2027. gadam, ieplānot valsts finansējumu, lai nodrošinātu iespēju vismaz 1. un 2. kursa studentiem iesaistīties bez maksas dažādās fizisko aktivitāšu programmās.

Summary

The implementing of healthy habits in everyday life is still topical, as evidenced by the statistical data of the Centre for Disease Prevention and Control of Latvia. Thus, the aim of this article is to analyse the healthy lifestyle habits of the 1st year students from Pedagogy and Sports programmes of LiepU and RSU, Liepaja branch, analysing correlations between the healthy lifestyle habits and the self-assessment of perceived stress in academic years of 2019/ 2020 and 2020/ 2021, during the first and second wave of COVID-19 pandemic. The number of respondents for the survey on Healthy lifestyle habits is N=121, of which 8 students are from RSU, Liepaja branch, but the Perceived stress self-assessment survey was completed by N = 81, of which 8 are from RSU, Liepaja branch. Valid data were obtained from both surveys to determine interrelationships (N=57). Number of respondents for the survey conducted before COVID-19 (2018 /2019) is N=123, of which 16 are students of RSU, Liepaja branch. For statistical data processing, SPSS 23 tool was employed, as well as Wilcoxon, Mann-Whitney, Kruskal-Wallis and Spearman tests. The survey results show that in general students should improve their healthy lifestyle habits in all priority healthy lifestyle components – physical activity, eating habits, and stress management. Perceived stress level is low for 23.5% of students, moderate for 71.6%, and only 4.9% of students have a high level of perceived stress. There are statistically significant differences between the genders – women have a higher level of perceived stress. In this study, the data show weak-negative and weak correlations between the perceived stress and some healthy lifestyle parameters, which show the respondents' attitudes towards the chosen specialty, stress management options and involvement in annual preventive medical examinations.

The limiting factors of this study are the small number of respondents, as well as the fact that two different groups were used for comparing the data, thus the comparative results of this study can only serve as the source of information. While the indicators of students' healthy lifestyle habits and perceived stress level are informative, the observed tendencies are similar with the results of related research studies conducted in Latvia and elsewhere in the world, and it shows that for forming healthy lifestyle habits students need a friendly and supportive environment. Therefore, as it is stated in the draft of Latvian Sports Policy Guidelines for 2021-2027, there is a need for a state funding to provide opportunities at least for the 1st and 2nd year students to get involved in various physical activity programs without a fee.

Literatūra

Amponsah, M., Owolabi, H. O. (2011). Perceived Stress Levels of Fresh University Students in Ghana: A Case Study. *British Journal of Educational Research 1(2): 153-169*

Bourionn Bédèsaf, S., Tarquinio, C., Battb, M., Tarquinio, P., Lebreuilly, R., Sorsanab, C., Legranda, K., Rousseaue, H., Baumannae, C. (2021). Stress and associated factors among French university students under the COVID-19 lockdown: The results of the PIMS-CoV 19 study. Journal of Affective Disorders Volume 283, 15 March, Pages 108-114

Charles, N. E., Strong, S. J., Burns, L. C., Bullerjahn, M. R., Serafine, K. M. (2021). Increased mood disorder symptoms, perceived stress, and alcohol use among college students during the COVID-19 pandemic. *Psychiatry Research Volume 296, February 2021, 113706* https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165178121000032?via%3Dihub

Cohen S., Kamarck, T., Mermelstein, R. (1983). A global measure of perceived stress. *J Health Soc Behav. 1983 Dec;24(4):385-96. PMID: 6668417*

Gardner, B., Lally P., Wardle J. (2012). Making health habitual: the psychology of 'habit-formation' and general practice. *British Journal of General Practice 2012; 62 (605): 664-666.* DOI: https://doi.org/10.3399/bjgp12X659466 Pieejams: https://bjgp.org/content/62/605/664.full

Flesia,L., Monaro, M., Mazza C., Fietta, V., Colicino, E., BSegatto, B., Roma P. (2020). Predicting Perceived Stress Related to the Covid-19 Outbreak through Stable Psychological Traits and Machine Learning Models. *Journal of Clinical Medicine, 9, 3350*

IZM. (2016). Latvijas iedzīvotāju sportošanas un fizisko aktivitāšu veikšanas paradumi. Kvantitatīvā pētījuma rezultāti. Pieejams: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/sportosanas_paradumi_10.2016.pdf

Kovejs, S. R. (2006/2007). Ļoti veiksmīgu cilvēku 7 paradumi. Rakstura ētika atjaunošana. TRĪS, 2006/2007, 351 lpp.

Latvijas nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam. (2020). Apstiprināts ar 2020. gada 2. jūlija Latvijas Republikas Saeimas lēmumu Nr. 418/Lm13. Pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inlinefiles/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf

Limcaoco, R. S. G., Mateos, E. M., Fernández, J. M., Roncero, C. (2020). Anxiety, worry and perceived stress in the world due to the COVID-19 pandemic. March 2020. Preliminary results. DOI: https://doi.org/10.1101/2020.04.03.20043992, Pieejams: https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2020.04.03.20043992v1

Lally, P, van Jaarsveld, C.H.M., Potts, H.W.W., Wardle, J.(2010). How are habits formed: modelling habit formation in the real world. Euro J Soc Psychol. 2010; 40:998–1009.

Lucas, T., Sheldon, A., Firestone, James M Lebreton (2008). Just world beliefs, perceived stress, and health behavior: The impact of a procedurally just world. Psychol Health.;23(7):849-65. doi: 10.1080/08870440701456020.

Örücü, M. Ç., Demir,A. (2009). Psychometric evaluation of perceived stres scale for Turkish university students. *Stress and Health 25: 103–109.* DOI: 10.1002/smi.1218
https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/smi.1218

Phillips, A. C. (2013). *Perceived Stress.* In: Gellman M.D., Turner J.R. (eds) Encyclopedia of Behavioral Medicine. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1005-9_479

WHO. (2021). Physical activity. Pieejams: https://www.who.int/health-topics/physical-activity#tab=tab_1

Regehr, C., Glancy, D. R., Pitts, A. (2013). Interventions to reduce stress in university students: a review and meta-analysis. *J Affect Disord 2013 May 15;148(1):1-11. doi: 10.1016/j.jad.2012.11.026.*

Sporta politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam. (2021). Projekts. Pieejams: https://www.izm.gov.lv/sites/izm/files/media_file/sporta_politikas_pamatnostadnes.pdf

Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam. (2020). Pieejams: https://www.vm.gov.lv/lv/jaunums/publiskai-apspriesanai-sabiedribas-veselibas-pamatnostadnu-2021-2027gadam-projekts

SPKC (2010). Latvijas iedzīvotāju veselības ietekmējošo paradumu pētījums, Pieejams: https://www.spkc.gov.lv/lv/veselibu-ietekmejoso-paradumu-petijumi/latvijas-iedzivotaju-veselibu-ietekmejoso-paradumu-petijums-2010-i-un-ii-dala.pdf

SPKC (2018). Latvijas iedzīvotāju veselības ietekmējošo paradumu pētījums, Pieejams: https://www.spkc.gov.lv/lv/veselibu-ietekmejoso-paradumu-petijumi/latvijas-iedzivotaju-veselibu-ietekmejoso-paradumu-petijums-2018-i-un-ii-dala.pdf

Stokenberga, I. (2008). Humorous Personality: Relationship to Stress and Well-being. *Baltic Journal of Psychology*, 9(1/2), 70–84

Špona, A.(2006). Audzināšanas process teorijā un praksē. Rīga: RaKa. 211 lpp.

Veselības Ministrija (b.d.). Veselības ministrijas misija un vīzija. Pieejams: https://www.vm.gov.lv/lv/veselibas-ministrijas-misija-un-vizija

Wood, W., & Neal, D. T. (2016). Healthy through habit: Interventions for initiating & maintaining health behavior change. Behavioral Science & Policy, 2(1), pp. 71–83